

ROSTÁNÉ HORVÁTH ILONA*

Fejezetek a magyar szemészet múltjából (dr. Batthyány-Strattmann László életútja és szemorvosi munkássága)

Emberszeretetében, puritánságában, polihisztor tudósi mivoltában, mintha „egy magyar Albert Schweitzer” alakja tűnne fel. A Gyógyszerészeti Hetilap az 1902. január 26-i számában ezt írta róla: „Dr. Batthyány László grófot, Köpcsény mezőváros szeretett földesurát a múlt év közepén avatták fel a bécsi egyetemen az összes gyógytudományok doktorává, 30 éves korában. Négy oklevele van: gazdasági, bölcsletdoktori (vegyész doktori), gépészi és orvosdoktori. Előző tanulmányait csak alapnak tekintette a gróf tulajdonképpen hivatásszerű pályájához, az orvosihoz, hogy azon aztán mentől tökéletesebb lehessen.”

Hobbiból foglalkozott csillagászattal, orvosi műszertervezéssel, rajzzal, óraszerkezetekkel, rádiótechnikával, zongora- és orgonajátékkal. Sokoldalúsága az újkori magyar tudománytörténetben az erdélyi *Brassai Sámuel*hez teszi hasonlónak.

Sokirányú érdeklődésére jellemző az is, hogy 18. századi térképgyűjteménye vetette meg a Műszaki Múzeum egyik értékes anyagának alapját, amelyért a Magyar Mérnök és Építész Egylet nevében *Lósy-Schmidt Ede* mondott köszönetet. A gazdag tudomány- és technikatörténeti relikviák között 1715-ből származó osztrák–magyar határkiigazítási felmérések is találhatók. Uradalmában lelkiismeretesen, hozzáértéssel őriztek egy Marconi-féle távírókészüléket, amelyet Batthyány doktor később egy Moson vármegyei főgimnázium fizikai múzeumának adományozott.

Gróf Batthyány László orvosdoktor köpcsényi magánkórházát 1902-ben avatták fel. A Moson vármegyei Köpcsény (ma az Ausztriához tartozó Kittsee) csakhamar a hazai gyógyító munka egyik legendás hírű helyévé vált. 1902. június 6-án dr. Batthyány itt végezte el első szemészeti hályogműtétjét „Fröhlich vezetésével”, majd július 30-án már az első önálló hályogoperációt is sikerrel lefolytatta. Az első néhány évben többféle sebészeti nagyműtétet is végzett, majd pajzsmirigy betegsége miatt a fizikailag kevésbé megerőltető, de nagy kezűgyességet igénybevevő szemészeti műtétekre szakosodott. 1910-ben már ezt olvashatjuk naplójában: „járóbeteg: 5177, hályog: 60, egyéb szemműtét: 40.” A doktor ekkor még grófi címet viselt.

A család kettős nevének és hercegi címének történetét *Szirmay Gyula* így foglalta össze:

„A Batthyány-Strattmann név eredete ez: *Gróf Batthyány Ádám* országbírónak és horvát bának az osztrák *Strattmann Eleonóra* grófnővel 1692-ben kötött házassága folytán a leszármazottak – a Strattmann család kihaltával – 1755 óta a Batthyány-Strattmann kettős nevet viselték s egyúttal

* Somogy Megyei Kórház, Kaposvár

haszonélvezői voltak a Strattmann-féle felső-ausztriai hitbizományi javaknak... gróf Batthyány Károly horvát bán, tábornagy, Mária Terézia jeles hadvezére és II. József császár katonai nevelője, 1764-ben római-német szent birodalmi hercegi rangot kapott... a nemzetség Kristóf-vonalának az utolsó sarja herceg Batthyány-Strattmann Ödön volt... az ő elhalálózásával a Batthyány hercegi cím megszűnt volna, a király azonban most úgy intézkedett, hogy továbbra is fennmaradjon... gróf Batthyány Lászlónak személyében.” Herceg Batthyány-Strattmann Ödön 1914-ben halt meg, és 1915-től már Lászlót illette a hercegi cím. A családból származik gróf Batthyány Lajos is, az 1848–49-es szabadságharcunk mártír miniszterelnöke. (Dr. Batthyány-Strattmann László nagyapja második unokatestvére volt a miniszterelnöknek.)

Batthyány doktort 1915-ben beválasztották a Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsába. Titkos szavazással ugyancsak ekkor lett igazgatótanácsi tag Csernoch János hercegprímás, esztergomi érsek és gróf Károlyi Gyula főrendiházi tag is. Batthyány „örömmel és köszönettel” fogadta a ráruházott tisztséget, és meleg hangulatú levélben mondott köszönetet az MTA elnökének, Berzeviczy Albertnek. Egy év múlva ismét magas királyi kitüntetésben részesült, amit „a katonai egészségügy körül a háborúban szerzett érdemei elismeréséül” kapott meg.

1920-ban a trianoni eseményekkel összefüggésben a köpcsényi Batthyány-Strattmann család átköltözött Körmendre. Itt volt már 1716 óta a Batthyány család majorátusának székhelye. (A körmendi Batthyány-kastély képe a közelmúltban magyar bélyegeken is megjelent.) Csakhamar itt Körmenden is megkezdte működését a doktor által létesített szemkórház. „A körmendi vár attól kezdve, hogy a Herceg a hitbizományt átvette, valójában középület volt, nyitva mindenki számára és százával jártak oda nemcsak a szembetegek, és nemcsak a testi betegek, hanem az életnek nyomorékjai, akik itt mindig megértő orvost, atyát és nevelőt nyertek. Az ő szívében már gyakorlatilag élt a társadalombiztosító intézet” – mondta a szemkórházra emlékezve Sipos Antal körmendi erdőtanácsos. Egy 1921-ből származó feljegyzés már 180 hályogműtétről tanúskodik.

Az 1920-as évek közepén a körmendi szemkórházban évente 4000–5000 beteget gyógyítottak. A „Reggel” tudósítója 1924-ben írta le találkozását egy szemüveges parasztemberrel, aki Körmendről igyekezett – már gyógyultan – Hevesbe. A kezelésért nem kellett fizetnie, a vasútállomáson a hercegtől kapott útiköltségen váltotta meg menetjegyét. Jómódú, gazdag embert – kivéve a sürgős baleseti ellátást – nem fogadtak a körmendi szemkórházban. Az elv az volt, hogy a vagyonos embernek máshol is módjában áll kezelést kapnia. Az ambulancián kívül 12 személyes bentlakó osztályt tartottak fenn, ahol a betegeket 4 svájci keresztes nővér gondozta.

A műtéteknél az egyik segéderő rendszerint a herceg felesége volt. (A gyógyító házaspár szinte emberfelettien sok munkája és áldozatkészsége annak fényében is értékelésre méltó, hogy a '20-as évek derekán 10 gyermekük ellátásáról is gondoskodniuk kellett.)

A herceg-orvos a legjobb szakmai körökkel tartott rendszeres munkakapcsolatot.

Megfordult a Batthyány-féle szemkórházban Csapody budapesti szemész professzor, külföldről többek között Pirquet, Eiselsberg, Posey, koruknak híres orvosai. A herceg a szemészetben állandóan továbbképezte magát, szaktudását igyekezett a legkorszerűbb szinten tartani. Látogatásakor Csapody professzor különösen a technikai berendezéseket dicsérte. „Csak sajnálni lehet, hogy nem publikált. A szürkehályog kezelésénél egy olyan műtéti fogást talált fel, amelyet szemklinikákon mindmáig alkalmaznak” – írta róla dr. Batthyány Károly.

Vallásos lelkülete nemcsak az önzetlen munkához adott erőt neki. Ő, aki oly sok embert meggyógyított, saját betegségének gyógyíthatatlanságát rendíthetetlen lelkiezővel vette tudomásul. Sofőrje jegyezte fel a következő szavakat: „Amikor a Herceg mint orvos felismerte betegségét – éppen indulni készültünk valahová – ezt mondta nekem: – Ferdinánd, nem fogok többé utazni. Megdöbbsz kérdésemre így folytatta: – A jó Isten olyan betegséget küldött, amelyet nem lehet gyógyítani. – Tisztában volt tehát a diagnózissal. Aztán még hozzátette: – Egy, legkésőbb 3-4 év múlva nem leszek többé itt. Nem tesz semmit. Ahogyan a jó Isten akarja.”

Nem tévedett. Hűségese sofőrje e szavakat 1929. június 29-én jegyezte fel. 1931. január 22-én este fél 10-kor a földi élet szegényebb lett egy nemeslelkű, párját ritkítóan segítőkész, szeretetteljes emberrel. Néhány évvel a halála előtt ezt írta a naplójába: „Az élet zarándokút az égi haza felé.”

Pámer László jegyezte fel róla egyik visszaemlékezésében a következőket: „Egész orvosi gyakorlatom során sem Európában, sem Amerikában, az egész kerek világon mind a mai napig nem találkoztam olyan orvossal, aki orvosi hivatásának alapelveit oly tökéletesen megvalósította volna, mint dr. Batthyány. Megfigyelésem szerint nemcsak orvos volt a hercegek között, hanem herceg az orvosok között.” Hitéletéről egy alkalommal *Cesare Orsenigo*, az akkori budapesti pápai nuncius tájékoztatta a vatikánt ezekkel a szavakkal: „A magyarok azt tartják, hogy Batthyány herceg szent ember, de én biztosítom Szentségedet arról, hogy valóban az.” Tanulságos felidézni a „szegények orvosának” kedvelt szavajárását: „Fidelitate et caritate” azaz „hűséggel és szeretettel.”

Bár a körmendi levéltár nagy részét a II. világháborút követő években elpusztították, mégis sok dokumentumot sikerült az ország minden részéből és külföldről összegyűjteni.

Dr. Batthyány-Strattmann László halálának 60. évfordulóján, 1991-ben jelent meg a „dr. Batthyány-Strattmann László élete képekben, dokumentumokban, történelmi mozaikkal” című könyv, amelyet *Puskely Mária* állított össze.

Puskely Mária kötete immár tudománytörténetünknek is értékes forrásanyaga. Elismerés illeti mindazokat, akik az elmúlt évtizedekben dr. Batthyány-Strattmann László életútját kutatásra érdemesnek tartották.